

**УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД:
РИЗИКИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ**

Колективна монографія

Частина 2

За редакцією
Нісочатенко О.О.

**Умань
Видавель «Сочіпський»
2012**

УДК 330(477):330.131.7
ББК 65.9(4 Укр)-09
С 76

*Друкується за рішенням вченої ради Уманського національного університету
садівництва
(протокол №2 від 17 листопада 2011 року)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Горьовий В.П.;
доктор економічних наук, професор Збарський В.К.;
доктор економічних наук, професор Нестерчук Ю.О.

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свого думку, яка не завжди збігається з
позицією редакції. За вміст матеріалів відповідальність несуть автори. Матеріали
подаються в авторській редакції.*

**Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми
розвитку / Під ред. д.с.н., професора О.О. Неночатенко (Частина 2) – Умань:
Видавць «Сочінський», 2012. – 416 с.**

ISBN 978-966-2643-21-3

*У монографії викладено результати досліджень сучасного стану економіки
України, висвітлено соціально-економічні складові її розвитку. Розглянуто
теоретичні та практичні засади фінансової системи України. Досліджено
організаційно-економічні аспекти розвитку підприємств та галузей економіки,
визначено основні проблеми та обґрунтовано шляхи їх вирішення. На основі
проведених досліджень, окреслено перспективні напрями удосконалення фінансово-
облікової діяльності суб'єктів господарювання у післякризовий період. Значну увагу
проділено організації маркетингової діяльності на підприємствах.*

*Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників та
фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки України.*

УДК 330(477):330.131.7
ББК 65.9(4 Укр)-09

ISBN 978-966-2643-21-3

© Уманський національний
університет садівництва, 2012

5.19. Удосконалення оперативного аналізу оборотних активів суб'єкта господарювання

Перехід до ринкових основ організації економічної системи України вимагає підвищення ефективності управління суспільним виробництвом на всіх його рівнях. Важливе місце у вирішенні цього завдання належить оперативному економічному аналізу. Від повноти та цілеспрямованості застосування всіх його видів в управлінні багато в чому залежить і ефективність самого управління.

Основним завданням оперативного аналізу оборотних активів є не тільки виявлення негативних явищ у процесах їх використання на підприємстві, а й сприяння їх своєчасному виправленню протягом певного періоду, що дає змогу реально поліпшити кінцеві результати роботи підприємства.

Проблеми оперативного аналізу та контролю формування і використання оборотних активів досліджені в працях Ефимова О.В., Васильєва Л.С., Негайцева Е.В., Шеремєта А.Д., Тимофєєва Т.В., Никоновича Г.С. та ін.

Оперативний (поточний) економічний аналіз полягає у забезпеченні управління своєчасною дієвою інформацією про зміну економічної ситуації, причини цієї зміни, відхилення від регламентованих параметрів з метою своєчасного вироблення рішень, спрямованих на попередження та усунення негативних змін і ефективне маневрування ресурсами та капіталом. Оперативний аналіз є системою щоденного моніторингу та оцінювання відхилень фактичного стану досліджуваного об'єкта від регламентованих показників, визначення причин і можливих наслідків таких відхилень, розроблення механізмів швидкого втручання у господарські процеси з метою забезпечення неперервного й ефективного функціонування господарського комплексу²⁸⁴.

В системі управління економікою підприємства важливе місце посідає аналіз оборотних активів, який належить до спеціальних функцій фінансового менеджменту як спеціальна сфера управління підприємством.

Формування оптимального обсягу та складу оборотних активів дозволяє забезпечити досягнення поточних і стратегічних цілей та завдань управління.

Для оцінки стану оборотних активів використовуються різні методи та прийоми економічного аналізу: методики детермінованої і стохастичної комплексної порівняльної оцінки, прийоми експертної і рейтингової оцінки, методи дисперсійного аналізу і характеристик рядів динаміки, які дають достовірну характеристику стану оборотних активів та їх структури²⁸⁵.

У процесі оперативного аналізу оборотних активів слід приділяти велику роль показникам динаміки. Якщо за певний досліджуваний період вартість оборотних активів підприємства знижується, можна зробити висновок, що зменшуються його можливості. Адже, більш доцільно мати справи із підприємствами з великим обсягом активів, який вони систематично нарощують. При зниженні активів доцільно провести аналіз виконання плану реалізації продукції (робіт, послуг), і якщо даний показник зростає, то не зниження активів все одно не призведе до зниження

²⁸⁴ Ефимов О. В. Фінансовий аналіз : [учебник для ВУЗів] / О. В. Ефимов. - К. : Центр навчальної літератури, 2007. - 365 с. - с. 59.

²⁸⁵ Васильєва Л. С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Л. С. Васильєва. - К. : Центр учбової літератури, 2007. - 328 с. - с. 96.

рентабельності діяльності підприємства, адже кожна гривня, вкладена у виробництво, й надалі приносить свій дохід.

Необхідно вивчитись, що величина активів підприємства зростає не за рахунок інфляційних факторів. В сучасних умовах практично неможливо наростити обсяг оборотних коштів лише за рахунок власних джерел фінансування. Також потрібно проаналізувати як саме за рахунок позикових коштів підприємство збільшує валову частину балансу. Навіть якщо підприємство широко використовує позикові кошти і тим самим збільшує величину своїх активів, воно водночас втрачає свою фінансову стійкість, тобто автономність²⁸⁶.

В усіх зазначених випадках необхідно особливо ретельно проаналізувати структурні зміни в оборотних активах, а також їх структуру. В даний час на більшості підприємств значна частина оборотних активів знаходиться у формі запасів і дебіторської заборгованості.

Несобрунтований ріст питомої ваги виробничих запасів в оборотних активах приводить до того, що їх частина не працює, а запаси знецінюються, знижується їхня ліквідність та збільшується величина природних втрат. Надмірні запаси сповільнюють рух капіталу, порушують фінансову стабільність підприємства, змушують керівництво шукати додаткові кошти для розширення операційної діяльності.

При аналізі стану запасів на підприємстві варто оцінити його постачальників; правильність обрахування величини страхового запасу; інфляційні процеси в державі; можливість збільшити розмір закупівлі в умовах дефіциту; можливість підприємства щодо збереження запасів без втрати ними своїх споживчих якостей.

До оборотних активів підприємства також належить дебіторська заборгованість. Вона визначається як заборгованість фізичних та юридичних осіб за відвантаженої товари, надані роботи та послуги.

Дебіторська заборгованість буває двох видів: нормальна і невиправдана. Невиправдана заборгованість виникає внаслідок недоліків роботи підприємства, а саме: розкрадання та псування матеріальних цінностей підприємства та грошей²⁸⁷.

Збільшення величини дебіторської заборгованості негативно впливає на господарську діяльність підприємства. Адже, замість того, щоб отримати кошти за продукцію (роботи, послуги) знову вкласти у виробництво, збільшити величину статутного капіталу чи резервного фонду, підприємство змушене чекати доки дебітори не повернуть свої борги або саме змушене брати у борг більшу суму грошей для реінвестування у діяльність.

Варто також проаналізувати як саме змінилася динаміка величини дебіторської заборгованості та оцінити її реальну вартість. Необхідно розрахувати резерв сумнівних боргів та визначити суму безнадійної дебіторської заборгованості, проаналізувати як змінилась її величина в порівнянні з попереднім звітним періодом. Розрахунок обсягу неповернення боргів розраховується за середніми даними за декілька років. Варто розглянути перелік основних боржників підприємства та ймовірність неповернення ними боргу, зробити всі можливі дії для зивидшого

²⁸⁶ Тимофеева Т. В. Анализ денежных потоков предприятия [учебник] / Т. В. Тимофеева. – Харьков: Торсинг, 2006. – 452 с. – с. 103.

²⁸⁷ Никонюк Г. С. Оперативний аналіз в системі управління оборотними активами / Г. С. Никонюк // Науковий вісник, 2008. – № 23. – С. 51.

погашення ними заборгованості. Необхідно також провести зустрічну перевірку по дебіторській заборгованості, щоб перевірити правильність зазначеної суми у фінансовій звітності та на підприємствах-боржниках.

Оперативний аналіз дебіторської заборгованості полягає у вивченні її якості та ліквідності. Під якістю розуміється ймовірність одержання цієї суми у повній сумі. Основними показниками цієї характеристики є термін утворення заборгованості та питома вага простроченої дебіторської заборгованості, адже чим більший термін її прострочення тим менша ймовірність її отримання у майбутньому²⁸⁸.

Узагальнюючим показником повернення дебіторської заборгованості є її оборотність. Дані показники порівнюються за ряд періодів з умовами договорів. Порівняння фактичної оборотності з розрахованою за умовами договорів дає можливість оцінити своєчасність оплати заборгованості та визначити ненадійних дебіторів.

При аналізі оборотних активів доцільно проаналізувати джерела їх фінансування, тобто визначити за рахунок яких засобів переважною мірою розвивалося підприємство. Сукупність активів визначають можливості підприємства для його подальшого розвитку, але реальні можливості визначають ті активи, що покриваються власними джерелами фінансування (чисті активи).

Наявність власних оборотних коштів дозволяє підприємству вільно ними маневрувати та підвищувати ефективність та стійкість його діяльності. У силу цілого ряду об'єктивних причин (інфляція, ріст обсягів реалізації, затримка в оплаті рахунка клієнта та ін.) у підприємства виникають тимчасові додаткові потреби в оборотних активах. У таких ситуаціях покрити в них потребу самостійно неможливо, тому забезпечення господарської діяльності супроводжується запученням позикових коштів.

Одним із загальних критеріїв ефективності використання оборотних коштів є наступний: поточні активи повинні бути мінімальні, але достатні для успішної й беззубої роботи підприємства.

У процесі аналізу необхідно оцінити ліквідність оборотних активів, здатність підприємства розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями, попереджувати можливе банкрутство.

При аналізі ліквідності варто звернути увагу на співвідношення оборотних активів і короткострокових зобов'язань, динаміку величини власного оборотного капіталу і причини його змін, ступінь участі власного капіталу у формуванні оборотних активів, склад короткострокових зобов'язань, наявність простроченої кредиторської заборгованості і зміна її частки в складі зобов'язань підприємства.

У ході оперативного аналізу визначають, як змінилась за досліджуваній період величина оборотних активів за рахунок зміни власних і позикових коштів²⁸⁹.

Отже, характерними рисами оперативного економічного аналізу оборотних активів є:

- терміновість, яка означає, що час проведення аналізу оборотних активів максимально наближений до часу здійснення господарських процесів, що полегшує і

²⁸⁸ Незащев Е. В. Методика фінансового аналізу діяльності комерційних організацій / Е. В. Незащев, А. Д. Шеремет // Вісник 253, 2008. – № 16. – С. 25.

²⁸⁹ Никоневич Г. С. Оперативний аналіз в системі управління оборотними активами / Г. С. Никоневич // Науковий запис, 2008. – № 23. – С. 53.

прискорює прийняття відповідних управлінських рішень;

- дієвість – постійний контроль і оцінка господарської діяльності дає змогу вживати своєчасні заходи, спрямовані на недопущення й упередження розвитку негативних змін та використання сприятливого шансу;

- достовірність означає можливість проведення оцінок і прийняття адекватних рішень за інформацією, що не систематизується і не проходить статистичного опрацювання.

Вихідною інформацією при проведенні оперативного аналізу може бути також експертний висновок аналітика за результатами маркетингових досліджень.

Головним недоліком оперативного аналізу є відсутність системного підходу в оцінках і діагностиці та орієнтації на кінцеві господарські результати.

Удосконалення проведення оперативного аналізу оборотних активів на підприємстві повинно полягати в розробці певної системи проведення даного аналізу залежно від типу господарської операції та виду діяльності підприємства з певною послідовністю. Наприклад, доцільно розробити перелік питань, які підлягають загальному вивченню (динаміка змін величини оборотних коштів, розмір операційного та страхового запасів, розмір поточної кредиторської заборгованості та ін.) ще до здійснення господарських операцій або безпосередньо на перших етапах їх проведення та затвердження питань, які підлягають вивченню відповідно до суті господарської операції. При реалізації продукції доцільно спершу проводити аналіз платоспроможності замовника, а якщо він не здатен сплатити всю суму одразу, варто проаналізувати структуру дебіторської заборгованості нашого підприємства, щоб дізнатися чи можемо ми дозволити надати його товари в кредит, а потім дослідити структуру дебіторської заборгованості, щоб проаналізувати, чи дане підприємство не є вже нашим боржником, також варто дізнатися чи багато таких заборгованостей у нашого підприємства-замовника і чи всі попередні свої заборгованості воно сплатило.

Отже, оперативний аналіз стану оборотних коштів (загальної величини й розмірів окремих поточних активів) дозволяє: оцінити ефективність використання ресурсів в оперативній діяльності підприємства; визначити ліквідність балансу підприємства, тобто можливість вчасно погасити короткострокові зобов'язання; з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства протягом фінансового циклу з метою оцінки локального надлишку чи нестачі окремих видів оборотних коштів.

Таким чином, проведення оперативного економічного аналізу оборотних активів є важливою ланкою у системі управління підприємством, тому що саме від вчасного його здійснення залежить ефективність господарської діяльності в цілому та доцільність, обґрунтованість і ефективність використання значної частини активів суб'єкта господарювання.

5.20. Внутрішній аудит в системі прийняття рішень у прогнозуванні розвитку підприємства

Будь-яка організація проходить кілька стадій життєвого циклу: виникнення, становлення, підйом, спад. На кожній стадії розвитку підприємства можливі кризові ситуації та явища, які можуть негативно впливати на фінансовий стан підприємства та спричинити його банкрутство. Саме тому у системі управління

Наукове видання

**СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД:
РИЗИКИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ**

Колективна монографія

Частина 2

За редакцією Непочагенко О.О.

Комп'ютерне верстання
Коректура

М.І.Мальований
Л.М. Абрамець

Підписано до друку 26.12.2011

Формат 60*84/16

Папір офсет. Ум.арк.24,18

Тираж 300 прим. Зам. №130

Видавець і виготівник «Сочінський»
20300, м. Умань, вул.Тищика, 18/19
Свідоцтво: серія ДК №2521 від 08.06.2006 р.
тел.: (04744) 4-64-88, 4-67-77
e-mail: vizavi08@mail.ru